

Országjáró

Dr. Tratnyek Magdolna:

A pályaeorientációs tanácsadási tevékenység etikai szabályozóinak nemzetközi áttekintése és javaslat a hazai szabályozásra

A pályaeorientációs tanácsadási tevékenységet számos nemzetközi dokumentum és ajánlás alapján határozhatjuk meg. A tevékenységben közreműködő szakemberek munkájának etikai szabályozása egyrészt a tevékenység jellemzőiből adódóan szükséges, mivel tevékenységüket humán szolgáltatás-ként értelmezzük. Másrészt azért is elengedhetetlen, mert a pályaeorientációs tanácsadást sokféle képe-sítéssel rendelkező munkatárs végzi. Jelen összefoglaló e – még szabályozás nélküli – területhez nyújt nemzetközi háttérelmézést, és megfogalmazza a pályatanácsadási kódex bevezetésének lehetséges módját és alapelveit.

A cikk röviden áttekinti a pályatanácsadással foglalkozó szakemberek etikai kódexének megalkotásához szükséges nemzetközi szabályozókat, illetve a már működő kódexeket, a belőlük levonható következtetések, javaslatok megfogalmazásával.

A pályatanácsadók etikai kódexének megalkotásához az egyes szektorokat meghatározó jogszabályi keretek áttekintésén túl szükséges a pályatanácsadó tevékenységeinek leírása, kapcsolatrendszerének feltérképezése.

A pályaeorientációs tevékenységet is folytató nemzetközi szervezetek évtizedek óta foglalkoznak a kérdéssel, számos dokumentumban találhatunk irányelveket erre vonatkozóan. Nem csak azok az anyagok adhatnak iránymutatást, amelyek kifejezett célja a pályatanácsadás etikai kérdéseinek tárgyalása, hanem azok is, amelyek a tevékenység mibenlétével, különösen a pályatanácsadói kompetenciák vizsgálatával foglalkoznak. Elsőként az IAEVG¹ által megfogalmazott irányelveket mutatjuk be részletesebben.

Az IAEVG küldetésének tekinti annak elősegítését, hogy mindenki számára elérhetővé váljon a professzionális szakemberek által nyújtott pályaeorientáció, támogatja a társadalmi igazságosság érvényesítését a tanulás és a munka világában, valamint ösztönzi az együttműködést a döntéshozókkal. Célul tűzi ki a

fotó: Polonkai Gizella

pályaeorientációt nyújtó szakemberek minimális képzettségi elvárásainak megfogalmazását, a módszertani fejlesztések támogatását, illetve az IAEVG által megfogalmazott etikai irányelvek alkalmazását és betartását.

A pályaeorientációval foglalkozó nemzetközi szervezet által 1995-ben megfogalmazott irányelvek a mai napig meghatározzák a nemzeti etikai kódexek megalkotásának folyamatát. Az IAEVG az alábbi csoportosításban közli az etikai irányelveket a pályaeorientációval, pályatanácsadással foglalkozó szakemberek számára:²

- etikai felelősségvállalás a kliens iránt;
- a kollégákhoz és a szakmai szervezetekhez való viszony;

¹ International Association for Educational and Vocational Guidance (A munka-, szakképzési és pályatanácsadók világszövetsége)

² <http://www.iaevg.org/iaevg/nav.cfm?lang=2&menu=1&submenu=2>

fotó: Polonkai Gizella

- kapcsolat a kormányzati és egyéb közösségi szervezetekkel;
- felelősségvállalás a kutatási, fejlesztési tevékenységekkel kapcsolatosan;
- személyes felelősségvállalás.

Európában a 2000-es évek első évtizedében jelent meg a tanácsadók kompetencia alapú megközelítése. A CEDEFOP³ 2009-ben a NICEC⁴-szel együttműködve jelentette meg a pályatanácsadók kompetencia-profilját bemutató, kutatáson alapuló összefoglalóját, ami jelen cikkben a bemutatott második ajánlasként jelenik meg. E szerint a pálya-, munka- és karrier-tanácsadók kompetenciái az alábbi csoportosításban ragadhatók meg:

- szakmai alapkompenciák (foundation competences);
- ügyfél-interakciós kompetenciák (client-interaction competences);
- egyéb tevékenység – támogató kompetenciák (supporting competences).

Amíg korábban a tanácsadási tevékenység csak a pályaválasztáshoz kapcsolódott, addig a 21. századra már a tanulás és munka közötti átmenetet, illetve az életút-építés eredményességét támogató tevékenységgé vált.

3 European Centre for the Development of Vocational Training (Európai Szakképzés-fejlesztési Központ)

4 National Institute for Careers Education and Counselling (Nemzeti Életpálya-oktatási és Pályatanácsadó Intézetet)

Mivel a pályatanácsadás humán szolgáltatás, így az etikai szabályozók megalkotásakor figyelembe vehetjük azon szakterületek – így a szociális, pszichológiai és pedagógiai területek – már létező etikai irányelveit, amelyek rokonságba hozhatók a pályaeorientációs tanácsadással.

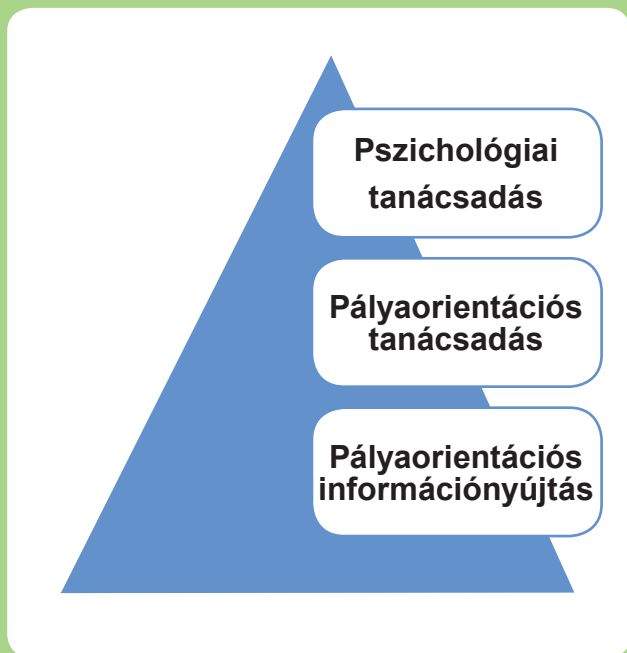
Az etikai kódex megalkotásakor azt is szem előtt kell tartanunk, hogy a pályaeorientáció, mint humán szolgáltatás:

- életpálya szemléletű,
- folyamat elvű,
- támogató jellegű (Szilágyi 2012).

A pályaeorientációs tevékenységek fejlesztési irányait az EU stratégiai célkitűzéseivel összhangban meghatározó állásfoglalás⁵ alapelveiből kiindulva határozhatjuk meg azokat az elveket, amelyek mentén a pályatanácsadókkal szembeni elvárásokat, tevékenységeiket meghatározó etikai elvárásokat megfogalmazhatjuk. Ezek a következők:

- az életpályamenedzsment-készségek egész életen át tartó elsajátításának ösztönzése;
- a pályaeorientációs szolgáltatások elérhetőségének megkönnyítése valamennyi polgár számára;
- a pályaeorientációs szolgáltatások minőségbiztosításának megteremtése;
- a különböző nemzeti, regionális és helyi szereplők közötti koordináció és együttműködés ösztönzése.

5 A Tanács állásfoglalása 2008/C319/02 2008

1. ábra. A tanácsadás szintjei (három szinten megragadható pályaorientációs modell)
forrás: a szerző saját szerkesztése

A 2008-as állásfoglalás ajánlása megfogalmazza, hogy a tagállamok – a fenti célok megvalósítása érdekében – használják ki az egész életen át tartó tanulás programja és az európai strukturális alapok által kínált lehetőségeket, összhangban a tagállamok prioritásaival. Továbbá az ELGPN⁶-el való együttműködésre is felhívja a tagállamok figyelmét. Az élethosszig tartó pályatanácsadás tekintetében támaszkodhatunk tehát az ELGPN által 2012-ben megfogalmazott alapelvekre⁷, amelyeket az alábbiakban tekintünk át.

A kedvezményezettek központi szerepe magában foglalja a függetlenséget, a pártatlanságot, a titoktartást, az esélyegyenlőség érvényesítését, valamint a holisztikus szemléletet.

Az állampolgárok bevonása aktív együttműködést jelent az állampolgár és a tanácsadó, valamint más személyek és szervezetek között. Kiemelten van jelen az a megközelítés, amely szerint a tanácsadó

6 European Lifelong Guidance Policy Network (Európai Pályaorientációs Szakpolitikai Hálózat)

7 Lifelong Guidance Policy Development. A European Resource Kit ELGPN 2012

épít az állampolgár aktív közreműködésére a tanácsadási folyamatban.

A *hozzáférhetőség javítása* magában foglalja az átláthatóságot, az elérhetőséget, a hozzáférhetőséget és folyamatosság elvének érvényre juttatását, valamint a barátságos és empátikus légkör biztosítását. Az ajánlás ebben a pontban tárgyalja a módszertani sokszínűség szükségességét is.

A *minőségbiztosítás* címszó alatt találjuk a megfelelő tanácsadási módszerek alkalmazására, a folyamatos fejlesztés szükségességére vonatkozó megállapításokat. Fontos szerepet kap a jogorvoslati jog biztosítása, valamint a megfelelő kompetenciákkal rendelkező szakemberek közreműködése is.

A pályaorientációs tanácsadást végző szakemberek etikai kódexének létrehozási lehetőségei és dilemmái Magyarországon

A pályaorientációs tanácsadással foglalkozó szakemberek alkalmazását minden területen meghatározó jogszabály egyelőre hiányzik. Így főként a közoktatás rendszerében esetleges, hogy az adott pedagógus – akinek a NAT által is meghatározottan feladata a CMS-ek⁸ fejlesztése, illetve a tanulókkal való foglalkozás – a pályatanácsadás terén milyen felkészültséggel, kompetenciákkal rendelkezik. Ugyancsak véletlenszerű, hogy a munkaügyi központok által nem finanszírozott pályaorientációs tevékenységet milyen felkészültségű szakemberek végzik a foglalkoztatási, a felnőttképzési és a szociális szférában. A felsőoktatás területén a pályakövetés az a terület, amelyet jogszabály szabályoz. Itt a pályatanácsadásban a felsőoktatásban dolgozó oktatók kevéssé vesznek részt, és a karrierirodákban sem a meghatározott standardok szerint dolgoznak a munkatársak.

Mindezek alapján megállapítható, hogy szükséges az egyes tanácsadási szintekhez kapcsolható kompetenciák, végzettségek egységesítése, melyhez a tevékenységelemzést ajánljuk alkalmazható módszerként.

8 Career Management Skills (életpálya-menedzsment készségek)

fotó: Polonkai Gizella

A tevékenységelemzés elkészítésekor a három szinten megragadható pályaaorientációs modellből⁹ célszerű kiindulni:

1. Pályainformáció nyújtás (information and advice)
2. Pályatanácsadás/konzultáció (advice, guidance, counselling)
3. Pályapszichológiai tanácsadás

Az egyes szektorok szerint jellemzően különíthető el a fenti három szint, minden területen – közoktatás, szakképzés, felsőoktatás, felnőttképzés, foglalkoztatás, szociális befogadás – mindegyik típus igénybe vételére meg kell teremteni a lehetőséget. Azonban az is megállapítható, hogy az egyes életkori szakaszokban, élethelyzetekben, illetve a tanulási, majd a foglalkoztatási pálya során más hangsúllyal vannak jelen az egyes szolgáltatás-típusok.

A szakmai dokumentumok elemzése alapján megállapítható, hogy az első két szint az, amelyet mind szélesebb körben biztosítani kell azzal a differenciált megközelítéssel, hogy a szolgáltatást nyújtók kompetenciáiban is érdemes különbséget tenni, meghatározva a kompetenciahatárokat. Ez utóbbi szakmai, képzési és etikai kérdés is, és valószínűsíthetően ez a legnehezebb pontja a szolgáltatást nyújtók képzésének, a szolgáltatás biztosításának, és ezt a legnehezebb rögzíteni is az etikai normák között.

Javasoljuk a standardizált alapismereteket tartalmazó e-learning alapú képzés elvégzésének kötelezővé tételét minden pályaaorientációs tanácsadással foglalkozó szakember számára az egységes szakmai szemlélet kialakítása érdekében.

⁹ Borbély-Pecze Tibor Bors: Életút támogató pályaaorientáció PhD értekezés (2010)

Az etikai kódex a tevékenységet szabályozó olyan dokumentum, amely a pályatanácsadási tevékenységek teljes körére kiterjed. A tervezet megalkotása előtt megtörtént a szakpolitikai irányelvek, a működő gyakorlatok és a nemzetközi vonatkozásban már meglévő hasonló dokumentumok áttekintése. A tevékenység végzését, annak jogszabályban nem rögzített vagy nem rögzíthető iránymutatásait megfogalmazó leírás akkor érheti el célját, ha:

- bevezetése előtt széles körű szakmai vitára bocsátják;
- elfogadása a fórumokon szakmai konszenzussal történik;
- tartalma széles körben ismertté válik az érintettek előtt;
- betartását ellenőrzik, illetve megszegését szankcionálják;
- időről-időre frissítik (tekintettel a terület folyamatos változására és fejlődésére, az intézményrendszer és a szolgáltatást nyújtók körének bővülésére, illetve a jogszabályi változásoknak való megfelelésre).

A bevezetés rendjének megfogalmazása, a gyakorlati működést felügyelő fórumok megnevezése vélhetően pontosítható lesz a pályaaorientációról szóló részletes kormányrendelet megjelenését követően.

Addig is javasoljuk – a fenti feltételek megvalósulása érdekében – az etikai kódex tervezetének megismerttetését a széles szakmai közvéleménnyel a szakmai konferenciákon, a hírlevelekben, az internetes portálokon, valamint a tanulmányban is bemutatott, szektoronkénti pályatanácsadást végző intézményrendszerek hivatalos csatornáin keresztül.

Az egyes szakmák/szakterületek etikai kódexei jellemzően úgy készülnek, hogy egy szakmai közösség, szakmai tömörülés, illetve az adott szakembereket alkalmazó szervezet/munkáltató határozza meg az adott szakterületen elvárt magatartási, etikai elvárásokat. A szakmát művelők pedig a szervezetbe/munkahelyre való belépéssel elfogadják azt.

Esetünkben az etikai kódex nem egy meghatározott szervezet vagy munkáltató kezdeményezésére kerül kidolgozásra, hanem a formálódó szakpolitikai

IRODALOMJEGYZÉK

- A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által kialakított állásfoglalás (2008. november 21.) a pályaeorientációnak az egész életen át tartó tanulás stratégiába való fokozottabb integrálásáról (2008/C 319/02)
- Borbély-Pecze Tibor Bors (2010): Életút támogató pályaeorientáció. PhD értekezés, kézirat
- IAEVG General Assembly (2003): *International Competencies for Educational and Vocational Guidance Practitioners*. 2014. 08. 13-i megtekintés, Berne 2003. <http://www.iaevg.org/crc/files/iaevg/Competencies-English.pdf>
- Dr Raimo Vuorinen – Professor Anthony G. Watts (2012, szerk): *Lifelong Guidance Policy Development: A European Resource Kit*. Saarijärven Offset Oy. Saarijärvi, Finland 2012. 2014. 08. 12-i megtekintés, http://ktl.jyu.fi/img/portal/23229/ELGPN_resource_kit_2011-12_web.pdf?cs=1350649791
- Borbély-Pecze T. B., Ilok M., Kovács T., Punczman M., Raposa B., Répáczki R. (2009): *Pályaeorientációs tanácsadók szakmai protokollja*. Foglalkoztatási és Szociális Hivatal, Budapest. 2014. 08. 11-i megtekintés, http://internet.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=afsz_tamop222_szakanyag_szakmai_protokoll
- Professionalising Career Guidance – Panorama füzetek CEDEFOP 2009
- Dr. Szilágyi Klára (2012): Munka-pályatanácsadás, mint humán szolgáltatás. In (szerk.) Szilágyi Klára: *A pályaeorientáció szerepe a társadalmi integrációban*. ELTE TáTK, Budapest

A szerző

Dr. Tratnyek Magdolna

Neveléstudomány PhD ELTE
Neveléstudományi Doktori Iskola
Pécsi Tudományegyetem
Felnőttképzési és Emberi Erőforrás
Fejlesztési Kar, Andragógiai Intézet
PhD egyetemi adjunktus

környezetben kíván iránymutató dokumentum lenni a pályaeorientációs tanácsadással foglalkozó szakemberek tevékenységének végzéséhez. Ennek tükrében javaslatot teszünk a pályaeorientációs tanácsadók etikai kódexének felépítésére:

Preambulum

1. Alapelvek
2. A pályaeorientációs tanácsadók helye a Nemzeti Pályaeorientációs Rendszerben
3. Az ügyfelekkel való kapcsolattartásra, együttműködésre vonatkozó elvárások
4. A pályaeorientációs szakemberektől elvárt kompetenciák
5. Elkötelezettség és felelősség
6. Hozzáférhetőség és esélyegyenlőség
7. A pályaeorientációs tanácsadás életen át tartó biztosításának felelőssége
8. Együttműködés munkatársakkal és más szakemberekkel
9. A konfliktusok kezelése
10. Minőségbiztosítás
11. Titoktartás, információkezelés
12. Közlés, publikálás
13. Záró rendelkezések, legitímáció

An international overview of the ethical regulation in Lifelong Guidance and recommendation for national regulation

Lifelong Guidance (LLG) can be defined based on a number of international documents and recommendations. The ethical regulation of guidance and counselling work is necessary because of the characteristics of the activity itself defined as human service. On the other hand it is also indispensable because LLG has been provided by professionals with different qualification and training. This report offers an international analysis of this unregulated area, and recommends a few ways on how to implement a code of ethics in LLG.